

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

464 ספרים פרשת שבוע 6010 תשפ"א י"א תשפ"א י"א י"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: פתיחת הלב בתורה בחודש אלול

ונראה לבאר הטעם שנתנית התורה היא רק על ידי מידת האחדות והשלום.

על פי מה שכתב הרה"ק ר' מרדכי יוסף מאיזביצא ז"ע בספרו מי השילוח (חלק א' פרשת דברים ד"ה אחד עשר יום מחורב) וזה לשונו, בקבלת התורה עוד לא נזדכך לב ישראל להימשך אחר רצון הש"ת בשלימות, ורק 'בשכלם' הבינו כי טוב לפנייה לקיים רצון הש"ת, ולבם לא היה מוזכר, אך בביאת ארץ אז נזדכך לבם. וזה שאמר להם משה רבינו ע"ה "אחד עשר יום מחורב", היינו כשהייתם בחורב וקבלתם התורה היה בדעתכם כי כבר נזדכך לבכם, כי הלכתם בג' ימים. ובאמת אינו כן כי יש מרחק אחד עשר יום, ולא קנייתם דברי תורה שיקבעו בלבכם, רק אחר הארבעים שנה על ידי המכשולות והנסיונות על ידי זה נזדכך לבכם, שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם (גיטין מג.).

ועל זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קכ"ז ב') "שוא לכם משכימי קום וכו' אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שינה", כי קודם שלב האדם נזדכך, צריך ליגיעה ועצב קודם שיקיים רצון הש"ת, אך אחר שנקבע דברי תורה בלבנו, אז משפיע לו הקב"ה דברי תורה אף בלי יגיעה, ואף בעת שינה, ואין צריך ליגע את עצמו כל כך. עכ"ל.

נמצא כי יש שתי דרגות בלימוד התורה וקיומה, האחד במח בלבד, והשני אף עם הלב, עם ישראל במשך ארבעים שנה עד בואם לארץ ישראל, עבדו את בוראם עם המח בלבד, ורק כשנכנסו לארץ ישראל, נזדכך לבם של ישראל וזכו ללמוד את התורה גם עם הלב, ולקשר את המח עם הלב. ועל כך אנו מבקשים בסוף תפילת שמונה עשרה "פתח לבי בתורתך" וכן "הוא יפתח לבנו בתורתו". וזהו שנאמר אצל המשכן (ויקהל ל"ה, ל"ה): "חכמת לב", שאין זה הבנת הלב גרידא, אלא דבר עמוק יותר, לימוד תורה בדרגה העמוקה ביותר.

וכיצד זוכה לפתיחת הלב בתורה?

יש לומר, מובא במכילתא (יתרו פרשה ה') "רבי אומר, להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל את התורה, השוו כלם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה, ולא עוד אלא שמשכנין זה על זה". עכ"ל.

בחסדי ה' אנו נכנסים בחיל וברעדה, ברתת זזיע, לחודש האחרון של השנה – חודש אלול שהוא חודש של תשובה, ימי הכנה לקראת ימי הדין של הימים הנוראים, אשר כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, על ידי שנתעורר לשוב בתשובה שלימה לפני הקב"ה, על כל מה שחטאנו עווינו ופשענו במשך כל ימות השנה.

ובחודש זה מתקיים בנו הפסוק (ניצבים ל', ו') "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך". ורמזו דורשי רשומות: א'ת ל'בבך ו'את ל'בב ראשי תיבות אל"ל.

ונראה להסביר ענין פתיחת הלב בהקדם:

כתב בספר באר יוסף (פר' ויקרא) וז"ל: איתא במכילתא, "כאיש אחד בלב אחד", אבל שאר כל החניות בתרעומות ומחלוקת, ובויקר (צו פרשה ט') אמרו, בכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו, נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם אגודה אחת, הה"ד ויחן שם ישראל, ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל, אמר הקב"ה: הרי שעה שאני נותן תורה לבני ע"כ.

מבואר מזה, דרך משום שנעשו כולם אגודה אחת היה אפשר ליתן להם את התורה הקדושה.

וכן האור החיים הקדוש זת"ב בפרשת בשלח (פרק י"ט פסוק ב') מביא שלשה תנאים לקבלת התורה והתנאי השלישי הוא: "וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים, לא שיהיו בד בבד (ברכות סג. תענית ז.), שעליהם אמר הכתוב (ירמיה נ' ל"ה) 'חרב אל הבדים', אלא יתוועדו יחד ויחדדו זה לזה, ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר 'ויחן שם ישראל' לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה".

ויש לומר כי לכן נמשלה התורה למים, כמו שאמרו חז"ל (בבא קמא ז.). "אין מים אלא תורה". כי המים הם מתחברים ונהיים לאחד, והם סמל החיבור. להורות כי התורה מתקיימת רק כאשר לומדי התורה מחוברים יחדיו. וכך כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (מסכת דמאי פרק ב' משנה ג'): חבר, נקרא תלמיד חכם, וכן יקראו לתלמידי חכמים חברים, ואולם נקראו בזה השם, כי חברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים. עכ"ל.

הרי לנו שהאחדות עשויה פעולה בלב האדם, שפותחת את לבו של האדם אל חבריו. וכמאמר הפסוק במשלי (פרק כ"ז פסוק י"ט): "כְּמַיִם הַפְּנִיִּים לְפָנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם".

כמו כן תחילת לימוד התורה הוא עם המח בלבד, ואם ברצון הלומד שזה יהיה לימוד גם עם הלב, יש צורך לפתוח את הלב, וזאת על ידי לימוד באחדות ובשלום, כי הוא זוכה לפתוח את ליבו לא רק כלפי חבריו אלא גם כלפי התורה הקדושה, וזוכה להגיע לדרגת לימוד מח עם הלב.

אולם למשל המתגאה על חבריו, יש בו חסרון בפתיחת הלב אל חבריו ולכן גם לא יצליח לפתוח את לבו בלימוד התורה וכדברי הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין ז"ע בספרו פרי צדיק (פרשת נצבים אות ה') וזה לשונו, אם האדם מתגאה לא יוכלו דברי תורה לכנסו בלב, וכמו שאמרו (תענית ז.) 'מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה'. והגיאיות שבלב האדם הוא סותם הלב שלא יכנסו דברי תורה לתוך ליבו, ועל זה אנו מבקשים 'הוא יפתח לבנו בתורתו'. ע"כ.

והנה כתב בספה"ק באר מים חיים (פרשת לך לך) וזה לשונו, הנה נודע אומרים ז"ל (קה"ר על הפסוק והארץ לעולם עומדת א', ד') אשר הארץ יש לה אברים כאברי אדם עיניים ידיים ורגליים פה וכו', ועל כן גם בה אין מקום אחד דומה לחבירו בקדושה, וארץ ישראל נקראת "לב הארץ", והוא המובחר הזך והנקי מכולם, כמו אבר הלב באדם שהוא החשוב שבכל האברים, ע"כ.

הרי לנו כי ארץ ישראל היא כנגד הלב, ובזה מבואר דברי הרה"ק מי השילוח מדוע זכו ישראל בארץ ישראל לפתיחת הלב בתורה.

בזה נבאר את דברי היעב"ץ בהקדמה לסידורו (סולם בית אל דף צ"ו) שכתב וז"ל: חרב אל הבדים, בארץ ישראל אין לחוש משום דאוריא דא"י מחכים. ע"כ. כלומר, אף שחכמינו הקפידו מאוד על הלומד לבד, ולמדו כן מהפסוק "חרב אל הבדים ונואלו", אולם בארץ ישראל אין קפיידא בזה.

והנה, היעב"ץ נתן טעם לדבריו כי מחמת שהאור של ארץ ישראל מחכים אין צורך לחברותא. והוא בדרך הפשט. אולם על פי דרכינו יש לתת טעם אחר, כי כל התועלת בלימוד באחדות הוא בכדי להביא לפתיחת הלב בתורה על ידי שפותח את לבו לחבירו, אבל ארץ ישראל מצד עצמה מסוגלת לפתוח את הלב בתורה, ולכן אין צורך עוד בחברותא.

בזה נבין דברי הגמרא בסנהדרין (כד.): אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב "ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים", נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה.

ויש לומר כי בארץ ישראל שפתיחת הלב לתורה נעשית על ידי הארץ עצמה ואין צורך בחברותא, אין היצר הרע נלחם ולכן לומדים הם יחדיו ומנעימים זה לזה בהלכה, אולם בבבל אשר שם מוכרח ללמוד בחברותא ובאהבה כדי להגיע לידי פתיחת הלב בתורה, לכן יצר הרע נלחם בהם ומחבלים זה לזה בהלכה.

עוד יבואר בזה, הגמרא בשבת (קמ"ז): מביאה, אמר רב חלבו, חמרא דפרוגייתא (שם מדינה שיינה משובח, רש"י) ומיא דדיומסת (שם נהר שמימיו מלוחים, רש"י) קיפחו עשרת השבטים מישראל (ופירש רש"י: שהיו בעלי הנאה ועסוקים בכך ולא היו עוסקים בתורה ויצאו לתרבות רעה). רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם (לפרוגייתא ודיומסת, רש"י) אמשיך בתרייהו (אחר היין והרחיצה, רש"י) איקער תלמודיה (נעקר תלמודו ושכחו, רש"י) כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא בעא למיקרי "החדש הזה לכם", קרא "החרש היה לכם". בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה.

כלומר טעה ואמר "החרש היה לכם" לרמז כי כשהלך אחר מנעמי העולם הזה, אטם את לבו מהבנת התורה וירד מדרגתו ללימוד התורה עם המח בלבד.

לכן כתבו התוספות (כתובות קד): אמרינן במדרש, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ע"כ. וכן עי' סנהדרין (קיא). שדרשו על הפסוק (איוב כ"ה, י"ג) "לא תמצא בארץ החיים", לא תמצא תורה במי שמחיה עמו

עליה בעידונים. ע"כ. כי על ידי המעדנים סותם את לבו ולא יזכה ללמוד את התורה עם הבנת הלב.

סגולת חודש אלול היא "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך", כלומר להוריד את אטימות הלב, ויזכה בחודש הזה ביתר קלות ללמוד את התורה הקדושה בבחינה הגבוהה של המח עם הלב.

לימוד תורה בחודש אלול:

כתב רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו מועד לכל חי (סימן י"א): מה שכתב בספר הישר דיעסוק בתורה בשני ובחמישי יותר משאר ימים, מפני שהם ימי תשובה ממש, בסוד "והוא רחום" הנאמר בשני וחמישי יעו"ש. הנה בחודש הזה יזהר ביותר כפליים לתושיה, דזמן נקט דבר בעיתו. ע"כ.

והחתם סופר בתשובה מיום א' דר"ח אלול מסיים בזה"ל: והני יומי דכלה נינהו, דמהדרנא לכולא תלמודא דגריסא בהאי שתא, כי כן דרכנו. ע"כ. וכתב בנו הכתב סופר במנהגי החתם סופר, כי בכל שנה מר"ח אלול עד אחר יוה"כ חזר החתם סופר על כל ששה סדרי משנה עם פירוש עץ חיים למהר"י חאגיז ז"ל, וחזר על כוליה תלמודא דש"ס, בבלי וירושלמי ספרא וספרי ותוספתא בדרך קצרה בעיונו הזך והנמרץ.

ומובא בקובץ אמרי שפר שהגרא"י ברגמן שליט"א סיפר: זכורני כד הוינא טליא תפס אותי פעם מו"ז מרן הגרא"מ שך זצ"ל בזרועי ואמר לי בזה"ל: אברהם ישעיה, כמה ימים ליוה"כ? ענית לו ארבעים יום וארבעים לילה. והשיב לי בחיך: התחל בלימוד במסכת יומא וסיימנה ליוה"כ הבעל"ט ותרגיש טעם חדש ביום הכיפורים זה.

בספר אור יחזקאל (עמי שכ"ג) מופיעה עדותו של המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שהסבא מקלם היה לומד בימי אלול שבע שעות בהתמדה רצופה בלי הפסק.

ובספר קדוש אלול מובא, שאצל הגאון הרוגוצ'ובר ראו התמדה מיוחדת בימי חודש אלול וכששאלוהו על כך הסביר, עיקר מגמתנו בימים אלו להתפלל ולבקש מהשי"ת על כל כלל ישראל, אמנם כשאנו לומדים אנו זוכים שהקב"ה מדבר איתנו, ובימים חשובים אלו, שהם כל כך גורליים מי אינו חפץ שהקב"ה ידבר עמו.

על התמדתו של השפע חיים זי"ע מסופר על שנת תרע"ו שלמד חברותא עם רבי יחזקאל שרגא הנדלר ז"ל, בר"ח אלול התחילו ללמוד מסכת בכורות עם פירוש הרי"ט אלגאזי, וסיימוה במוצאי יוה"כ. במשך כל ארבעים ימים ולילות הללו, כמעט ולא שכבו במיטה משבת לשבת. רק כאשר גברה עליהם עייפותם, נתנו תנומה לעפעפיהם ליד השולחן בו למדו, תוך שהם מסכימים ביניהם שכל המקיץ ראשון משנתו יעורר מיד את חברו.

הגר"נ ווכטפויגל זצ"ל משגיח ישיבת ליקווד היה מספר, איך שהגר"י סלנטר זצ"ל עשה לתלמידיו סדר לימוד של י"ח שעות במעת לעת בימי אלול!

ופעם הסביר זאת, שהרי הגר"י ס ותלמידיו שהיו גדולי עולם, היו לומדים כל השנה כפי כוחם, ולמה דוקא באלול למדו ח"י שעות. והיינו דבאמת כל השנה לא היה בכחם ללמוד כ"כ הרבה, ורק בימים אלו שהם ימי הרחמים והרצון, נפתח המח, ומתרחב הלב, ומתקרבים יותר להקב"ה, שהוא המלמד תורה לעמו ישראל, ואז הרגישו שהם יכולים ללמוד ח"י שעות (לקט רשימות אלול עמי מ"ה).